

CERRAHİNİN TARİHÇESİ (Cumhuriyet Dönemine Kadar)

1

Prof. Dr. Sezgin YILMAZ

Prof. Dr. Yüksel ARIKAN

*Cerrahi tarihi kuşkusuz anatomi tarihinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Cerrahideki gelişmeler önce ölü bedenler üzerinde yapılan diseksiyonlar ve buradan edinilen değerli bilgilerin insanlar üzerinde uygulanmasıyla sağlanabilmiştir. Kadaverik diseksiyonların yasaklandığı zamanlarda cerrahi gelişimi de durmuştur. Ne zaman ki nadir bazı yöneticiler buna izin vermiş akabinde de cerrahi hızlı bir gelişme ivmesi yakalamış, yeni pek çok teknik ve ameliyat yöntemi literatüre girmiştir. Bu bölümü yazarken, ODTÜ Biyoloji bölümünde okuyan sevgili kardeşimiz Simge'nin bizle paylaştığı şu cümle o kadar anlamlıdır ki bugün pek çok anatomi kürsüsünde diseksiyon salonlarının girişinde yer almaktadır. **'Hic mortui viventes educant- Burada ölüler dirileri eğitir'.***

Kuşkusuz, bedenlerinin incelenmesine izin vererek pek çok bilim insanının bu bilgilere ulaşmasını sağlayan isimsiz kahramanlara, her türlü yasağa rağmen bunları incelemekten geri kalmayan ve bizlere eşsiz bir miras bırakan cesur bilim insanlarına sonsuz şükran borçluyuz ve hepsini saygıyla anıyoruz.

1.1. Giriş

Geçmişini bilmeyen geleceğini bilemez. Şeyh Edebalı'nın söylediği rivayet olunan bu vecizede büyük bilge ülkelerin geçirmiş olduğu tarihsel süreçlerin geleceklerini şekillendirmede ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş felsefesinde büyük katkıları olan bu bilge insan aslında sadece Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'e değil hepimize ayrı ayrı şu

el-Kanun bu dönemde Osmanlıca'ya tercüme edilir. Özellikle Avrupalı ilim insanları Paracelsus, Boerhaave'nin kitapları tercüme edilir ve uzun zaman boyunca tıp kitabı olarak okutulur. Osmanlı'nın son dönemleri ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren de Türk hekimleri çevirileri yapılan bu ilim adamlarının bulunduğu merkezlere gönderilir ve gelişmeleri bizzat yerinde öğrenerek bunları ülkemizde uygulamaya başlar (27,35).

Bugün dünyanın herhangi bir yerindeki bir tıbbi gelişme aradan on yıl bile geçmeksizin ülkemizde uygulanabilir olmaktadır. Laparoskopik ve robotik cerrahinin ilk uygulamalarına baktığımız zaman çok kısa bir zaman sonra ülkemizde de birçok merkezde uygulanmaya başlandığını görüyoruz. Pek çok hastanemiz yurt dışından ve yurt içinden gelen genel cerrahi uzmanlarına güncel gelişmelerin öğretildiği bir eğitim kurumu konumundadır. Kuşkusuz bu gelişmeler buraya kadar safahatini anlattığımız ve pek çok bilim adamının, bazılarının da hayatı pahasına gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar sonucu gerçekleşmiştir. Bu gelişmelerin devam etmesi her bir cerrahın ayrı ayrı daha çok çalışması ve bildiklerini aktarması ile gerçekleşecektir. Bir sonraki bölümde Osmanlı'nın son dönemleri ve genç Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen ve sağlık alanında devrim niteliğinde olan çalışmalar kapsamlı bir şekilde anlatılacak, günümüz cerrahisinin önemli köşe taşları detaylı şekilde okuyucuya sunulacaktır.

Kaynakça

1. Osman Olgu Dönmez. Eski Mısır Uygarlığında Tıp Uygulamaları. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2019; 43-47.
2. Alper N, Czichon RM. Eski Mezopotamya Tıbbı ve Günümüz Anadolu Geleneği Halk Tıbbı: Benzer Yöntemler Ve Bu Yöntemlerin İnançlarla Bağlantıları. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. 2019; 62: 45-62.
3. Mehmet Gürlek. Osmanlı Tıp Metinlerinde Geçen Cerrahi Alet Adları Üzerine. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2015; 25(1): 39-49.
4. Zehra Gençel Efe. Şerefeddin Sabuncuoğlu, Cerrahiyetü'l Haniyye. Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi. 2019;11(2): 1058-1062.
5. Jürgen Thorwald. Cerrahların Yüzyılı-Dünyası. Çev. Kazım Ergin. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi; 2005; 5-20.
6. Mehmet İnan. Cerrahinin Felsefe ve Tarihçesi. http://drmehmetinan.net/download/Cerrahi_Bilimler_Dersi_Cerrahi_Ders_Notlari/cerrahinin-tarihcesi.pdf
7. Ali Haydar Bayat. Hekim, Tıp, Kültür. Tıp Tarihi. İstanbul: Geleneksel Tıp Derneği Yayınları. 2016; 15-27.
8. Zafer Öztekin. Sağlıkta Altın Olaylar. Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Yayınları. 2014;9-105.
9. Pierro Tassinari. Antik Dünyada Tıp ve Sağlık. <https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/arkeoloji/antik-dunyada-tip-ve-saglik>
10. H. Ümit Yöket. Eski Çağda Tıp. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. 2003; 12(2): 76-78.

11. Serkan Emre Erođlu. Tıp Tarihi Yazı Dizisi. <https://www.acilci.net/tip-tarihi-yazi-dizi-si-bolum-2-eski-uygarliklarda-tip>
12. Eski Mısırdaki Tıp. www.eskisehiraktiffelsefe.org.
13. Ali Haydar Bayat. Mısır Medeniyeti. Tıp Tarihi. İstanbul: Geleneksel Tıp Derneği Yayınları. 2016;38-72.
14. Oraj Algın. Antik Mısırdaki Tıp Bilimi. <https://www.bilimtreni.com/antik-misirda-tip-bilimi/>
15. Erkan Tuncay. Ameliyathaneler Ve Cerrahinin Tarihi. <https://www.iskav.org.tr/bilgi-bankasi/ameliyathaneler-ve-cerrahinin-tarihcesi-1.pdf>
16. Emine Neval Yılmaz. Hammurabi'den Günümüze Tıbbi Malpraktis. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Hukuku Yüksek Lisans Raporu. 2017.
17. Ebru Mandacı Uncu. Eski Mezopotamya'daki Tıp. History Studies. 2013; 5: 107-118.
18. Ahmet Ünal. Hitit Tıbbının Ana Hatları. Belleten. Ankara; Türk Tarih Kurumu Basımevi. 1980; 175: 475-497.
19. Özlem Sir Gavaz. Hititler cerrahi yerine şifalı otlarla tedaviyi seçti. <http://www.corumhaber.net/guncel/hititler-cerrahi-tip-yerine-sifali-otlarla-tedaviyi-secti-h64323.html>
20. Yalçın BM, Ünal M, Pirdal H, Selçuk Y. Anadolu tıp tarihi-Bölüm 1. Türk Aile Hek Derg. 2016; 20(1): 33-44.
21. Ali Haydar Bayat. Yunan Medeniyeti. Tıp Tarihi. İstanbul: Geleneksel Tıp Derneği Yayınları. 2016; 98-122
22. Ali Haydar Bayat. Ortaçağ Tıbbı. Tıp Tarihi. İstanbul: Geleneksel Tıp Derneği Yayınları. 2016;153-165.
23. Ali Haydar Bayat. İslam ve Türk Medeniyetlerinde Tıp. Tıp Tarihi. İstanbul: Geleneksel Tıp Derneği Yayınları. 2016; 196-237.
24. Cengiz Özakıncı. Modern cerrahların babası. www.butundunya.com
25. Sezgin F. İslamda bilim ve teknik. İstanbul: İBB Kültür AŞ. Yayınları; 2008;4: 1-35
26. Akbulut U. İbn-i Sina. Doktorların doktoru. www.uralakbulut.com.tr
27. İbrahim Ceylan. Türklerde cerrahinin gelişimi. Ankara: TCD Yayınları.2012; 9-78.
28. İbn-i Sina. El-Kanun Fi't-Tıbb. Esin Kahya (Çev). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı. 2018.
29. Ebu Bekir er-Razi kimdir?. www.fikriyat.com.tr
30. Şerefeddin Sabuncuoğlu. Cerrahiyetül Haniyye. İlder Uzel (Transkripsiyon) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 1992.
31. Ali Haydar Bayat. Beylikler Dönemi Anadolu Türk Devletleri Tıbbı. Tıp Tarihi. İstanbul: Geleneksel Tıp Derneği Yayınları. 2016; 280-295.
32. H Volkan Acar. Yazılışının 550. Yılında Cerrahiyetü'l Haniyye hakkında SCI-E kapsamındaki dergilerde yayınlanan Türkiye kaynaklı makaleler. Lokman Hekim Dergisi. 2015; 5(2): 37-44.
33. Nil Sarı. Osmanlılarda Cerrahlik Mesleđi. TDV İslam Ansiklopedisi. 1993. 7.Bs 423-424.
34. Hasan Doğruyol. Cerrahlik. TDV İslam Ansiklopedisi. 1993. 7. Bs. 421-423.
35. Ali Haydar Bayat. Osmanlı Tıbbı. Tıp Tarihi. İstanbul: Geleneksel Tıp Derneği Yayınları. 2016; 296-319.

Gözden Geçirelim

- Cerrahideki gelişmeler kadaverik diseksiyonlar ve anatomi bilimindeki gelişmelere paralel bir süreç izlemiştir.
- Arap-İslam bilim insanları özellikle Antik Yunan eserlerinin çevirilerini yaparak; bu eserlerin İspanya üzerinden Avrupa'ya yayılmasıyla Rönesansın gelişimine büyük katkılar sağlamışlardır.
- Gevher Nesibe Hatun, Selçuklu döneminde büyük bir şifahane inşa ettirmiş ve buranın en üst katına da pek çok cerrahi girişimin yapıldığı bir ameliyathane yaptırmıştır.
- Bilinen en eski cerrahi işlem olarak kabul edilen trepanasyon günümüzden 7000 yıl önce gerçekleştirilmiştir.
- Tıp alanındaki gelişmelerini papiruslardan takip edebildiğimiz Antik Mısır'da cerrahi bağımsız bir dal olarak uygulanmaktaydı.
- Babil Hükümdarı Hammurabi, 282 madde olarak yazdığı kanunlarının 215-225. maddelerini günümüzde malpraktis olarak nitelendirdiğimiz birtakım cerrahi kuralara ayırmıştır.
- Çok düzenli bir devlet geleneği olan Hititlerde katipler beraberinde rahiplik ve doktorluk da yapmaktaydılar.
- Hipokrat gibi çok önemli bir tıp insanının yetiştiği Antik Yunan döneminde Kos, Knidos ve Pergamon gibi değişik ekollerde somut, gözleme dayalı, nesnel tıp ön plana çıkmıştır.
- Hipokrat'a göre hastalıklar; insanda bulunan sarı safra, balgam, kan ve siyah safra arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.
- Galen, gladyatörlerin cerrahisi olarak bilinir ve bu alanda gösterdiği başarılar nedeniyle İmparator Marcu Aurelius'un özel doktoru olmuştur.
- İskenderiye Tıp Okulu'nda bilginlere idama mahkum insanlar üzerinde canlı diseksiyon yapma izni verilmesiyle özellikle anatomi, fizyoloji ve patoloji alanında pek çok gelişme kaydedilmiştir.
- Uzak doğuda daha çok felsefi anlayış üzerine kurulu bir sağlık anlayışı ve uygulamaları mevcuttur. Örneğin Çin felsefesine göre evrenin dengesi Ying ve Yang isimli zıt iki gücün eseridir.
- Ortaçağ, Rönesansa kadar kilise ve feodalitenin hakim olduğu bir dönem olması nedeniyle cerrahide herhangi bir ilerlemenin kaydedilemediği karanlık bir dönemdir.
- İlk uyanışını İtalya'da gerçekleştiren Rönesans döneminde özellikle Salerno, Bologna ve Padua Tıp Okullarında yeni hekimler yetiştirilerek tıp alanında gelişmeler başlatılmıştır.
- Dünya üzerinde oldukça geniş bir coğrafyaya hükmeden Arap-İslam Uygarlığı beraberinde gelişmiş bir medeniyetin de mimarlığını yapmış ve tıp başta olmak üzere pek çok bilim alanında çağdaşlarının çok ilerisinde eserler vermiştir.
- İslam Uygarlığı'nın 12. y.y'a kadar devam eden bu öncü özelliği daha sonra vasfını kaybetmiş ve bilim alanındaki ilerlemeler yerini tekrarlara ve hatta bağnaz düşüncelere bırakarak gerilemeye neden olmuştur.
- Ortaçağ'da Arap-İslam coğrafyasında yetişmiş en önemli hekimler el-Zehravi, İbn-i Sina, Razi, el-Taberi, el-Kindi ve İbn'ül Cezzar'dır.
- Avrupa'da Avicenna olarak bilinen ve Modern tıbbın atası sayılan İbn-i Sina'nın yazdığı meşhur beş ciltlik kitabı el-Kanun Fi't Tıbb 17. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa'da tıp fakültelerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.

- Rönesans ile birlikte Avrupa'da yüzyıllarca sürecektir tıbbi gelişmelerin ilk adımları atılmıştır, deneylere dayalı analitik düşünce felsefesi beraberinde pek çok bilim adamının yetişmesini sağlamıştır.
- Osmanlı döneminde geleneksel olarak uygulanan çiçek aşısı İstanbul'da yaşayan bir sefirin eşi tarafından Avrupa'ya tanıtılmıştır.
- Selçuklu döneminde yazılmış ilk Türkçe tıp kitabı Hekim Bereket tarafından yazılan Tuhfe-i Mübarizi'dir. Hipokrat'ın ve İbn-i Sina'nın eserlerinden yararlanılarak yazılan bu kitapta dil olarak açık ve anlaşılır bir Türkçe kullanılmıştır.
- Sultan Mehmet, İstanbul'u fethederek bir Darü'l-ilm haline getirmiş, bilim insanlarını himayesi altına alarak desteklemiştir.
- Osmanlı döneminin en önemli alimi Şerefeddin Sabuncuoğlu ünlü eseri Cerrahiye-tü'l Haniyye içerisinde çok sayıda cerrahi girişimin açıklamaları ile birlikte minyatür resimlerini de çizmiştir.
- Osmanlı'nın son dönemleri ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Türk hekimleri Avrupa'daki merkezlere gönderilmiş ve gelişmeleri bizzat yerinde öğrenerek bunları ülkemizde uygulamaya başlamışlardır.